

**Jak se žilo v Bítově a Kníničkách
než zmizely pod hladinami
přehradních nádrží?**

EDUKAČNÍ PROGRAM

© Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v.v.i., 2016

Dovedete si představit, že vesnička, kde strávily dětství vaši rodiče, prarodiče, příbuzní... nenávratně zmizela pod vodní hladinou?

Tušíte jak se jim v ní asi žilo, než byla vymazána z mapy a nahrazena modrou plochou přehradní nádrže? Jak tam asi vypadaly domy, ulice, hospoda, škola, kostel...? Kam chodil pradědeček do práce, co všechno musely tehdejší maminky doma obstarat, kde si hrávala babička se strýcem, kam chodili nakupovat a chodili vůbec do školy?

Rádi bychom vám zprostředkovali virtuální návštěvu v původních obcích Bítov a Kníničky, které se dnes nachází pod hladinami Vranovské a Brněnské přehrady, kterým musely ustoupit ve 30. letech 20. století. Fotografie zachycují život takový, jaký byl před velkými změnami, které ve 20. století zcela změnily způsob života lidí (elektrifikace, industrializace a kolektivizace zemědělství).

Procházku vám umožníme díky projektu „Zatopené přírodní a kulturní dědictví jižní Moravy“, který byl za podpory Ministerstva kultury ČR řešen v letech 2013-2016 ve Výzkumném ústavu vodohospodářském, T. G. Masaryka, v.v.i. Život v obcích byl zachycen na množství fotografií, které nám spolu se vzpomínkami pamětníků a archivními dokumenty virtuální návštěvu umožnily.

BÍTOV

Nejprve ves a později městečko Bítov na stejnojmenném panství ve Znojemském kraji se nacházelo v údolí na soutoku Želetavky s Dyjí pod hradem stejného jména na levém břehu řeky Dyje. Poprvé je Bítov uváděn v roce 1046 v patrně padělané listině ze 12. století, v hodnověrném prameni je bítovská provincie uváděna až k roku 1185, ale existence jeho osídlení je nesporně mnohem starší.

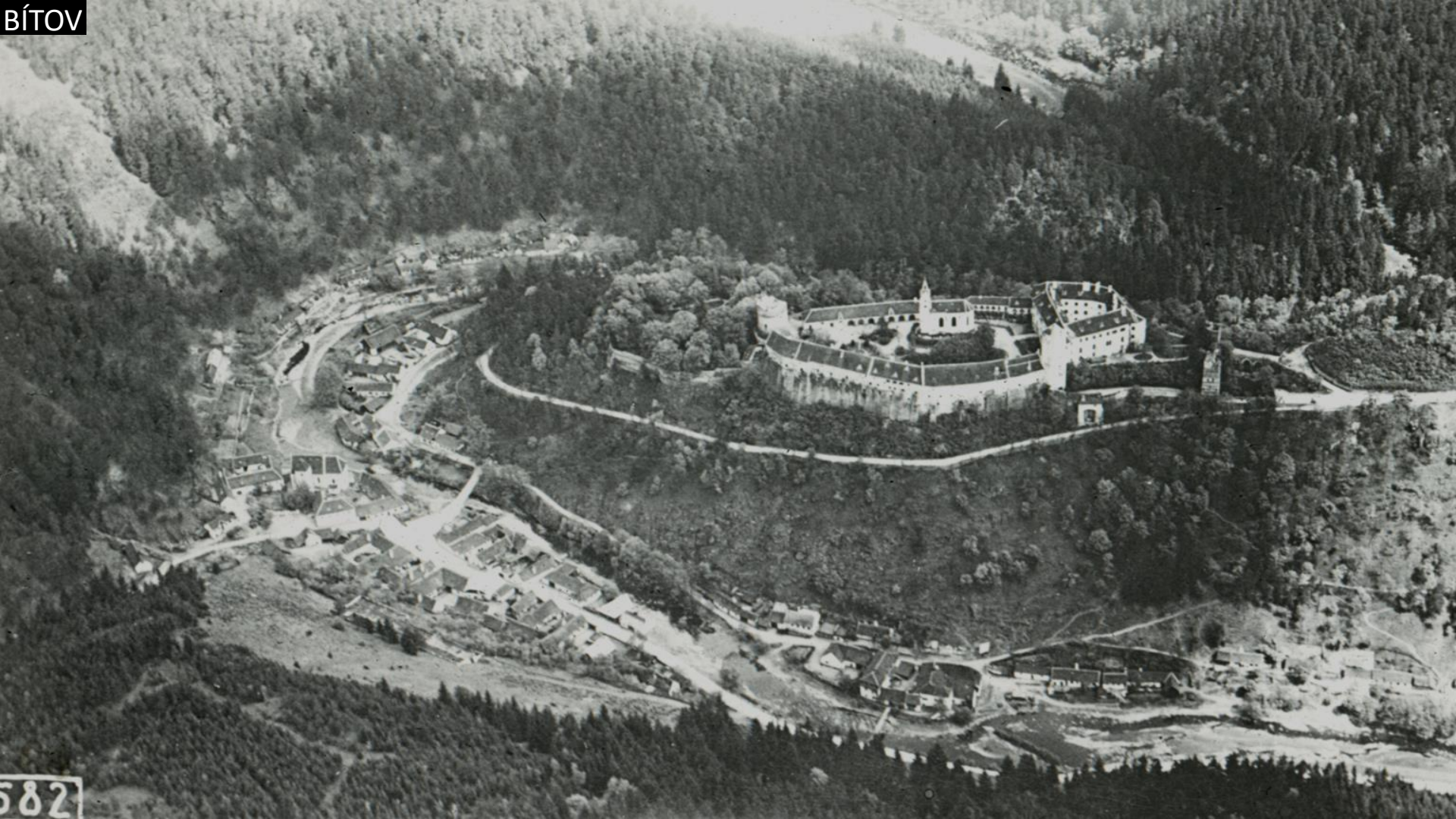
Důvodem výstavby Vranovské přehrady byla zejména častá záplavová aktivita řeky Dyje a možnost využití toku k výrobě elektrické energie. V době výstavby přehrady čítala obec 71 domů, ve kterých žilo 402 lidí. Stavební práce na stavbě Vranovské nádrže byly zahájeny v prvním květnovém týdnu roku 1932. Zaplavením území došlo k zatopení obce Bítov, která byla přestěhována do zcela nově vybudovaného nového Bítova, na kopci poblíž hradu Bítov. Obyvatelům původní obce byly ztráty majetku kompenzovány a nová obec jim nabídla novodobé vymoženosti, např. pitnou vodu z vodovodu, elektřinu, silnice, což přispělo k celkově pozitivnímu vnímání ztráty domovů.

Podle kronikářského záznamu byla *„zkáza staré obce dovršena dne 1. června 1933, kdy materiál z opuštěných objektů prodán ve veřejné dražbě...Nastalo pustošení a ničení, jakému nebylo ani ve válce rovno...“*. Zůstal stát pouze kostel s farou, kde byly konány bohoslužby až do 7. 10. 1934. Nakonec i ten skončil pod hladinou vznikající přehrady a celá obec zcela zmizela ve vodách přehrady mezi únorem 1934 a dubnem 1935.

Ve starém Bítově bylo zatopeno 43 domovních čísel jednotlivých majitelů. S dalšími obecními a veřejnými objekty činily náklady na výstavbu nového Bítova 27 476 346 korun.

БІТОВ

582

KNÍNIČKY

Ves Kníničky, v pramenech nazývaná také Malé Kuničky (!), na panství Veverí a v Brněnském kraji, je poprvé uváděna v pramenech k roku 1406 jako součást zeměpanského hradu a panství Veverí.

Myšlenka na stavbu přehrady na Svatce se objevuje od počátku 20. století, ale k její realizaci došlo až v letech 1935 až 1940 v období německé okupace. Účelem vodního díla bylo zajištění dostatku vody pro rozvíjející se město Brno a účel energetický.

V době výstavby přehrady čítala obec 108 domů, ve kterých žilo 530 lidí. Při stavbě došlo k zatopení obce Kníničky, které byly přestěhovány. Výstavba nové obce byla zahájena po obou stranách silnice z Bystrce do Rozdrojovic. Každý z obyvatel Kníniček si stavěl nový domek či hospodářskou usedlost sám, dostal k tomu účelu parcelu o velikosti pozemku ve staré obci a odstupné podle vyvlastňovacího zákona. Majitelé původních domů si svoje stavby mohli také rozebrat a použitelný materiál využít na stavbu nových domů. Nové Kníničky byly už připojeny k elektrické síti Západomoravských elektráren a rozsvíceny byly 12. 2. 1938. Nový hostinec Ludvíka Jelínka byl slavnostně otevřen přípitkem 29. 6. 1938, 28. srpna byla vysvěcena nová budova školy a 11. září začalo vyučování.

Výkup jednotlivých usedlostí byl prováděn dohodou s jednotlivými majiteli. Jejich cena se pohybovala převážně od 30 000 do 100 000 K a podle jednoho z dochovaných dokladů dosáhla přibližně 6,1 mil K za 101 stavebních objektů. Oficiální rozloučení se starou obcí proběhlo 8. srpna 1937. Část domů však stála ještě po odtržení pohraničí v říjnu 1938 a do některých z nich se nastěhovali uprchlíci před nacistickým terorem.

KNÍNIČKY

INFRASTRUKTURA OBCÍ

Pro zajištění státní správy byly po revolučních událostech v roce 1848 v rakouské monarchii v obcích zřízeny **obecní úřady**. Jejich budovy však sloužily i k jiným účelům, např. jako divadelní sál, sídlo místního klubu turistů, sídlo místních politických stran nebo sál pro schůze a akce pro veřejnost místních spolků. Lékaři se zde, pokud vůbec, objevili až po první světové válce. Nemocní byli ošetřováni zpravidla doma, pouze těžší případy mohly využít nemocnici v Brně nebo ve Znojmě. Při domácích porodech pomáhaly porodní báby.

Ilustrační foto, www.policie.cz

BÍTOV

Bezpečnost v obci zajišťovalo četnictvo prostřednictvím **četnické stanice** s četníky (Četnická stanice je dům na obrázku zcela vpravo). Četník musel být člověk vážný a vědomý si důležitosti svěřeného poslání. Četníkovi bylo mimo jiné uloženo získat co možná nejpodrobnější vědomosti o místních a osobních poměrech v obvodu, kde měl stanici. Základem samostatných služeb bylo každodenní hlídkování ve vymezeném obvodu (v přidělených obcích), přičemž se četníci zaměřovali na odhalování zločinů a přečinů. Za obchůzku ušli až 20 kilometrů.

V Československu bylo po druhé světové válce četnictvo nahrazeno Sborem národní bezpečnosti, dnes Policií České Republiky.

Domy s doškovými střechami a používání otevřeného ohně v kuchyních domácností způsobovalo časté požáry, při nichž nezřídka lehly popelem celé ulice nebo dokonce části obcí.

Požáry byly ohlašovány zvoněním na kostelní věži (Bítov) nebo na zvonici (Kníničky) a jejich hašení se věnovala celá obec.

Až od sklonku 19. století byly zakládány dobrovolné **hasičské sbory**. V Bítově byl hasičský sbor založen v r. 1897, v Kníničkách v roce 1900.

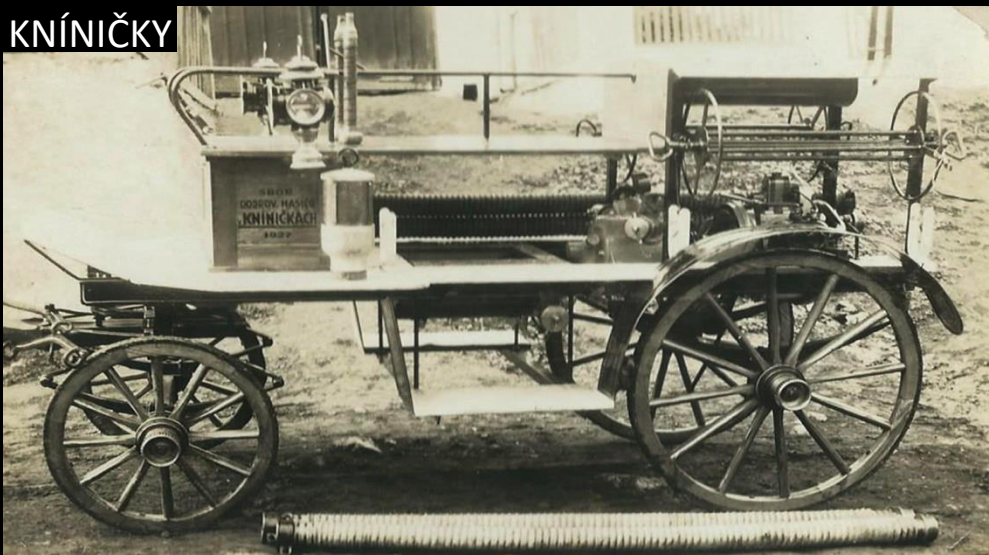
KNÍNIČKY

BÍTOV

KNÍNIČKY

Obecní školy byly zřizovány až v 19. století. Jejich zřízení souviselo se zavedením povinné osmileté školní docházky v roce 1869. Na začátku 20. století byla už většina obyvatelstva gramotná. Ze školní docházky bývaly děti osvobozovány v době sezónních zemědělských prací, kdy musely pomáhat na poli. V Bítově existovala před vznikem obecní školy farní škola, která je kronikou zmiňována již v roce 1790.

KNÍNIČKY

KNÍNIČKY

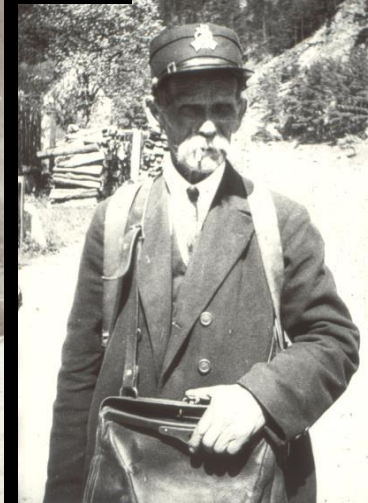
KNÍNIČKY

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

V obcích byl často zřízen **poštovní úřad**. S postupující telefonizací zde byly zřizovány telefonické hovorny. Listovní i balíkové zásilky byly do obcí doručovány koňskou poštou. Vzhledem k pomalu postupující motorizaci patřila koňská pošta mezi poštovní dopravní prostředky ještě na počátku 60. let 20. století. Dopisy stejně jako dnes doručoval poštovní doručovatel, který nosil zvláštní uniformu. Aby se doručování zrychlilo, používali doručovatelé i jízdní kola.

BÍTOV**BÍTOV****KNÍNIČKY**

Kostely a fary byly centra křesťanského duchovního života obcí. V Bítově byl již od středověku kostel. V Kníničkách stávala kaple se zvonící, která zvoněním oznamovala čas k modlitbě či úmrtí některého z občanů nebo významné události (např. úmrtí panovníka apod.). O zbožnosti obyvatel svědčily i kapličky, boží muka nebo v krajině postavené kříže.

Zásobování **pitnou vodou** bylo prováděno z obecních studen, ke kterým se chodilo s vědry určeným jen na pitnou vodu. Někteří obyvatelé měli i studnu vlastní.

Vodovody, které přiváděly vodu do míst, kde jí byl nedostatek, můžeme v pražské aglomeraci sledovat již od 12. století. Tyto přivaděče měly formu otevřených koryt či vodovodních řadů vyrobených z různých materiálů (dřevo, kámen, pálená hlína, olovo). Šlo o díla samospádová, tedy gravitační, bez čerpací techniky. **Obecní vodovody** se začaly zřizovat až po první světové válce.

V případě Bítova i Kníniček bylo zřízení obecního vodovodu jednou z podmínek přesunu obcí, neboť nové obce byly postaveny daleko od řek a starých zdrojů vody.

Splašková **kanalizace** v obcích nebyla. Záchody byly suché, často byly zaústěny do jímek a hnojišť, kam odtékaly také výkaly domácích zvířat (krav a prasat). Na fotografiích je vidět také svérázná umístění „kadibudek“ v blízkosti řeky. K odvodu dešťové vody sloužily příkopy podél cest a vyjeté koleje nezpevněných komunikací.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Cesty bývaly prašné, nezpevněné a nedlážděné. Pro jejich zpevnění hlavně v obcích byly vysypány drobným kamenem. Chodníky v obcích nebyly. Když vydatně pršelo, cesty se rozbahnily a mohly být i nesjízdné. Vyjetými prohlubněmi v cestách odtékala voda a prohlubovala už tak hluboké koleje. K rychlejšímu odvodu srážkové vody se kolem cest také hloubily příkopy.

KNÍNIČKY

KNÍNIČKY

KNÍNIČKY

Kromě polních cest existovaly tehdy i zpevněné kamenné cesty stavěné nad úrovní okolního terénu, od počátku 19. století se také stavěly **silnice** z makadamu (směs hlíny a šterku).

Bítov se až do svého zániku nedočkal silnice, která by jej spojovala s ostatním světem. Pouze jeden kilometr silnice byl postaven v r. 1902 od obce směrem k Vranovu. Spojení mezi sousedními obcemi nebo polnostmi obstarávaly nezpevněné polní cesty.

Asfaltování silnic se v České republice začalo používat až po roce 1945 a do roku 1970 se podařilo zajistit asfaltovou silnicí téměř do každé obce.

KNÍNIČKY**BÍTOV**

Mosty se stavěly z místních materiálů. Často byl na frekventovaných cestách používán kámen pro svou trvanlivost. Delší mosty se z důvodů finančních stavěly zpravidla dřevěné. I v Bítově spojoval obě části obce dřevěný most, který byl až v roce 1906 nahrazen mostem železným.

Pro místní spojení jednotlivých částí obce sloužily dřevěné **lávky**, z nichž občas některé smetly na jaře ledy či velká voda a zachránil je pouze řetěz, ke kterému byly připoutány.

Nebyla-li lávka, potoky, ale i menší řeky se na známých místech brodily. V mapách bývaly označeny **brody** i na významnějších silnicích.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Místní používali k práci v zemědělství i v lese **povozy** tažené koňmi nebo kravskými potahy. I na trh se zboží dopravovalo koňskými potahy. **Automobily** a **autobusy** se začínají na vesnici objevovat až po první světové válce.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

KAŽDODENNÍ ŽIVOT

Obyvatelé vesnic se tradičně živil **zemědělstvím** a chovem dobytka. Ze zemědělských plodin se pěstovalo žito, ječmen a pšenice, oves, kukuřice a brambory.

Orba půdy zásadně ovlivňuje její úrodnost. Orba se prováděla radličnými pluhy a až do 50. let 20. století byl jako tažná síla při orbě využíván dobytek nebo koně.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

V polovině léta byly **žně**, na které bylo třeba se pečlivě připravit. Nejdříve se žito vylátalo cepy, protože mělo nejdelší slámu a ta se hodila na povřísla. Povřísla se používala ke svazování snopů při sklizni místo provázků.

Obilí ženci sekali kosou zvanou plachetka. Posečené obilí se odebíralo srpem, po hrstech se kladlo na povřísla a vázalo se do snopů. Povřísla se někdy zavazovala pomocí dřevěného kolíčku, kterým se snop lépe utáhl. Kosení se přerušovalo jen na svačinu.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Večer se snopy obilí stavěly do panáků. Jeden panák měl dvanáct až patnáct snopů - podle druhu obilí (žito, pšenice, ječmen, oves). Vrchní snop se musel takzvaně zlomit, aby chránil celý panák před případným deštěm až do doby, než byl čas je svézt do stodoly. Pro snopy se jezdilo žebříňákem taženým kravami. Snopy se podávaly na vůz, další na voze fůru pečlivě rovnal. Byla to těžká práce.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Na fůru se snopů naložilo co nejvíce, nahoru se dávala pavéza - dřevěné ráhno, které se upevňovalo vepředu i vzadu povozu, aby snopy cestou nepadaly. Do stodoly najel celý povoz i s fůrou, tam se snopy složily a srovnaly.

Po sklizni se nejdříve svezla všechna úroda, výmlat obilí se prováděl až pozdě na podzim a někdy se protáhl až do zimy. Sklizené obilí se mlátilo cepy, po první světové válce se objevovaly mlátičky.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Obyvatelstvo se věnovalo také **zelinářství, pěstování ovoce a vinné révy.**

Na polích se pěstoval mák.

Vedle zeleniny se pěstovalo i koření - kmín, fenykl, kopr, petržel a byliny. Byliny se sbíraly na loukách a lese v blízkém okolí.

Odbyt pro zeleninu a ovoce hledali obyvatelé Kníniček na brněnském Zelném trhu nebo přímo u měšťanů.

BÍTOV

Běžný byl **chov dobytka**. Průměrně bylo v selské usedlosti chováno 6 až 8 kusů hovězího dobytka, 1 až 2 ovce nebo kozy a 1 až 3 kusy vepřového dobytka.

K pastvě se využívaly pobřežní louky, meze a okolní lesy. **Pastvu** obstarávaly hlavně děti, ale existoval i obecní pastýř.

Lesní pastva umožňovala zvýšit zemědělskou produkci - v dlouhodobém horizontu zvyšovala produkci dřeva (půda se obohacovala živinami) a umožnila vyšší počty dobytka.

V současnosti je v ČR lesní pastva zakázaná.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Drobnou **drůbež a kozy** chovaly i rodiny chalupníků a řemeslníků. Obvykle měly 6 až 15 slepic, 1 až 3 husy nebo kachny.

Husté ploty, které byly postaveny kolem domků, vymezovaly prostor pro drůbež a chránily zeleninové zahrádky.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Významným zdrojem obživy byla řeka, kde po celý rok lovili **ryby a raky**.

Ryby se chytaly různými způsoby:

- pomocí čeřenu a jiných typů sítí,
- v noci při světle – ryby se nabodávaly štycharem (vidlice s ostrými zuby a zpětnými zářezy),
- na pevnou šňůru s háčky připevněnou na břehu ke kůlu,
- do saků.

BÍTOV

BÍTOV

Ryby pro obživu chytaly i děti, a to rukama pod kameny nebo na háček. Běžné bylo chytání skokanů a raků pro brněnský trh.

ŘEMESLA A ŽIVNOSTI

Protože je zemědělství na malých výměrách polí neúživilo, většina obyvatel se živila **námezdní prací**, nejpočetnější byli zedníci, tesaři a pomocní dělníci, kteří od jara do podzimu hledali práci v blízkých i vzdálených místech. V zimě pracovali v lese, za což dostávali peníze, dřevo a tály. Tály jsou dílce pasek, v nichž si mohli po dobytí pařezů sázet 2-3 roky brambory.

BÍTOV

BÍTOV

KNÍNIČKY

BÍTOV

BÍTOV

Část obyvatel se živila **řemeslem**, které se na vesnici uplatnilo. Tak mezi řemeslníky nacházíme řemesla, která byla spjata se zemědělstvím a vyráběla běžné potřeby, jako byli koláři, kováři, truhláři a stolaři, krejčí a švadleny, ševci (nebo také vznešeněji obuvníci). Tkaní na stavu patřilo k tradičním rodinným řemeslům.

BÍTOV

Živnostníci zajišťovali v obci obchody, mezi nimi např. pekařství, řeznictví, papírnictví, smíšené zboží aj.

Část obyvatel Kníniček hledala obživu také v brněnských **továrnách**.

BÍTOV

KNÍNIČKY

Díky poloze Bítova i Kníniček u Želetavky a Svatky byla již od středověku v obou lokalitách využívána síla vodního toku, a tak zde byla postavena celá řada **mlýnů** a vodní pily, které sloužily lidem ze širokého okolí.

KNÍNIČKY

BÍTOV

V každé ze sledovaných obcí bývaly **hospody**, které byly pronajímány a z nichž obecní úřad získával na nájmech případně na šenkování obecního vína a kořalky nemalé poplatky. Pivo si dlouho vařili obyvatelé doma sami.

V Bítově ve 20. století vznikaly i hotely, které ubytovávaly letní hosty.

Povozy tažené koňmi se používaly pro **dopravu zboží** i nadměrných nákladů (např. mostní konstrukce na obrázku). Povozníci, kteří prováděli nájemnou dopravu zboží, bývali v každé vesnici.

KNÍNIČKY

KNÍNIČKY

Stavební materiál byl většinou získáván přímo v obcích. Zpravidla zde bývaly lomy na kamení nebo místa, kde se kopala hlína či stavební písek. V Kníničkách se písek těžil přímo v řece a byl prodáván jako stavební materiál do okolí a do Brna.

Obyvatelé na venkově žili rovněž z rostoucího **turistického ruchu**. V Bítově poskytovaly ubytování nejen dva hostince, ale i místní obyvatelstvo nabízením letních bytů a prodejem svých zemědělských produktů. Městečko Bítov se stávalo letním útočištěm i významných osobností, jako byl např. hudební skladatel Vítězslav Novák či profesor pražské konzervatoře Rudolf Reissig nebo malíři František Zvěřina a Roman Havelka.

PRÁCE V DOMÁCNOSTI

Strava sedláků i chudších vrstev obyvatelstva byla založena na potravinách, které získávali ze svých hospodářství. Základním pokrmem býval „Boží dar“ - doma pečený chléb, který se jedl suchý ke každému jídlu. Ve stravě převažovala jídla z luštěnin (hrách, fazole, čočka) a brambory (vařené nebo pečené) s mlékem, případně jídla moučná. Často se vařily polévky (zeleninová, bramborová, fazolová). K řadě jídel bývalo vařené zelí. Maso (většinou hovězí) bývalo pouze v neděli a o svátcích, a to jen v rodinách bohatších. Během týdne se jedlo podomácku vyrobené uzené maso a drůbež.

Jako nápoj se vedle vody a bylinných a ovocných čajů pilo pivo a pálenky. Víno vlastní produkce nebylo považováno za zvláštní nápoj, protože bylo také podáváno při práci na polích.

KNÍNIČKY

Doma se opravdu hojně **šilo**. Také v tu dobu už vycházela módní periodika, určená i domácím švadlenkám. Ve volných chvílích se vyšívaly zástěrky, rukávce a halenky nebo pletlo z ovčí vlny.

Za zimních podvečerů se také **dralo** peří. „Na dračky“ se sousedé sešli a při práci si povídali, co je kde nového.

Řezání a štípání dřeva byla mužská práce, ale i ženy si musely se dřevem na topení do kamen poradit.

Za tuhých zim, kdy práce v lese nebyla možná, se doma pletly košíky, vázala se březová košťata a ze dřeva se vyráběly dřeváky, misky a lískové hole.

Praní prádla patřilo mezi těžké ženské práce. Prádlo se nejdříve vyvařilo společně s mýdlem v hrnci na sporáku, a pak se pralo v neckách s pomocí valchy.

Valcha je deska s přibližně rovnoběžnými vlnitými výstupky a žlábků. Je-li po ní praná textilie tlačena kolmo na směr žlábků, dochází na nerovnostech valchy k jejímu rychlému stlačování a uvolňování. Tím je z ní uvolňována špína. Praní na valše bylo fyzicky velmi namáhavé, proto její úlohu převzala ve 20. století pračka.

Ženy chodily na trávu a pro olistěné větve pro kozy a jiné domácí zvířectvo .

TRHY

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Pro místní obyvatelstvo bývaly důležité **trhy**. Na trzích bylo možné koupit boty, látky, šátky a klobouky. Povolení pořádat trh získala obec při povýšení vsi na městečko, na které byl Bítov povýšen někdy před r. 1498. V obci Kníničky se trhy nekonaly a obyvatelé vsi docházeli na pravidelné trhy do města Brna.

V každé obci žila řada řemeslníků, kteří své výrobky nebo práce poskytovali místnímu obyvatelstvu. Svě výrobky mnohdy prodávali i na trzích v okolí.

Na trzích se prodávaly hlavně potřeby do domácnosti či zemědělské nářadí, které nebylo možné snadno zhotovit v domácnosti.

BÍTOV

BÍTOV

Uzenářské speciality či výrobky cukrářů byly nabízeny zákazníkům trhů pro zpestření chuti.

SPOLEČENSKÝ ŽIVOT

Církev konáním „svátečních“ obřadů ve dnech zasvěcených Ježíši Kristu, Panně Marii nebo světcům a patronům místního kostela řídila i sváteční dny, které umožňovaly nejen duchovní prožitky místním lidem, ale i fyzický odpočinek od celoročních prací.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Svatba byla nejen obřadem posvěcení sňatku muže a ženy, ale sehrávala také úlohu upevňování rodinných svazků, neboť byla příležitostí setkávání širší nebo i vzdálené rodiny.

KNÍNIČKY

BÍTOV

KNÍNIČKY

Pohřeb byl důstojným rozloučením se zemřelým, kterého se účastnila nejen bezprostřední rodina, ale i přátelé nebo členové různých spolků, jichž byl zesnulý členem. Často byl pohřeb dokonce organizován např. hasiči nebo jako zde vojáky. Hřbitovy bývaly kolem kostelů a zesulí bývali pohřbívání v „posvěcené půdě“, od 19. století bývaly hřbitovy přeneseny za stávající osídlení.

Zábavy a svátky se řídily ročním obdobím a církevními svátky. Proto **posvícení** nebo **hody** bývaly až po skončení letních nebo podzimních prací a sklizně. Zpravidla se hody nebo posvícení konávala v den poblíž svátku patrona místního kostela.

Oděvu byla věnována veliká péče. Kníničské ženy ve všední den nosily modré sukně, zástěry, halenky kartonové a v zimě soukenné. Hlavy měly kryté barevným šátkem vzadu svázaným. Slavnostní **kroje** měly široké květované sukně, červené punčochy, výšivkami zdobené zástěry, halenky s rukávci, přes které nosily pestře vyšité vestičky zvané kordulky. Hlavu měly pokryté barevnými šátky „vídeňáky“, které na temeni tvořili růžky, jež se řídily dle účesu vlasů.

Hody, posvícení či trhy byly také příležitostí k **zábavě** dětí a mládeže, neboť termínu hodů využívali „kolotočáři“ a příjezd kolotočů byl pro děti vítaný zážitek. Nezřídka se konávaly v obcích, zejména po polovině 19. století, různá společenská setkání, při nichž hrávala hudba a tančilo se.

Lidová hudba je ryze spontánní projev lidové hudebnosti. Jedná se o písně a tance, ale též o obyčeje a zvyky, při nichž hraje hudba významnou roli. Rozvíjí se a uchovává ústní tradicí a její tvůrci zůstávají většinou anonymní. Zpívá se v nich o přirozených lidských potřebách a tužbách, nejčastěji o lásce, práci a přírodě. Živý folklór hlavně v evropských zemích v průběhu 20. století téměř vymizel. Lidová hudba tohoto typu je pouze udržována, čemuž napomáhá existence různých folklorních souborů.

Od druhé poloviny 19. století se začala šířit obliba dechových kapel, produkující zvláštní druh umělé populární hudby, který zpětně ovlivňoval tradiční lidovou hudbu. Na popularizaci měly velký vliv zejména vojenské kapely. V našich končinách byla „dechovka“ velmi populární zejména v první polovině 20. stol.

Zejména s rozvojem spolkového života ve druhé polovině 19. století začaly na venkově vznikat různé **ochotnické divadelní spolky**, v nichž místní ochotníci talentovaní méně i více uplatňovali svoji zálibu nácvikem divadelních her, jejichž předvádění v místě a někdy i v okolí bylo zdrojem zábavy návštěvníků.

KNÍNIČKY

KNÍNIČKY

BÍTOV

BÍTOV

DĚTSKÉ HRY

Děti byly vychovávány rozdílným způsobem, dle zvyků sociální skupiny, z níž pocházely. Jejich výchova byla již od útlého dětství směřována k tomu, aby obstály v dospělosti, mohly se věnovat svému povolání, zvládly povinnosti spojené se správou rodinného majetku a v budoucnu se dokázaly v rámci možnosti co nejlépe postarat o svoji rodinu a zajistit tak její pokračování.

Na výchově dětí se podíleli prarodiče, kteří bydleli v rodinách svých dětí a pomáhali tímto způsobem pracujícím rodičům.

Hračky se v domácnostech objevují až ve 20. století. Pokud si děti s něčím hrály, používaly to, co bylo vhodné z hospodářství nebo domácností.

BÍTOV

BÍTOV

Starší děti si často hrály venku s ostatními dětmi. Pokud hrály nějaké hry, byly to hry spíše společenské, např. hra o knoflíky do důlku nebo hra v kamínky.

BÍTOV

BÍTOV

Po deštích bylo oblíbené na rozbahněných silnicích stavět rybníčky. Také u řeky si bylo možné hrát u břehu a stavět hrázky a rybníčky.

BÍTOV

BÍTOV

V létě se stavěly hráze v korytě řeky Dyje. Prostor mezi břehem a hrází vymežil místo ke **koupání**. Děti se učily **rybaření** - začínalo se chytáním ryb pod kameny nebo na udici s ohnutým špendlíkem.

KNÍNIČKY

BÍTOV

Ve volných dnech děti chodily na **výlety** do blízkého okolí. V předválečné době pořádaly výlety také skautské oddíly či tělovýchovné organizace jako Sokol nebo Orel.

SPORT

Sportovní utkání byla oblíbenou zábavou ve volném čase. V létě se hrál fotbal.

Novodobý fotbal vznikl na přelomu 18. a 19. století v Anglii.

U nás se začal hrát koncem 19. století v různých sportovních klubech. Velký rozvoj fotbalu však nastal až po skončení 1. světové války. Od roku 1925 se pořádala dnes již neexistující nejvyšší fotbalová soutěž *Československá fotbalová liga*.

První kopaná ve svrateckém povodí se objevila v roce 1920 v Žabovřeskách. V tu dobu byly hojně zakládány různé fotbalové kluby. V Kníničkách založili sportovní nadšenci fotbalový klub Dělnický sportovní klub (DSK) Kyničky ke sklonku roku 1932.

KNÍNIČKY

Umění bojovat pěstmi je staré jako lidstvo samo. Boj sloužil k vyřizování účtů nebo k rozhodování o silnějším jedinci.

Sportovní box vznikl v 18. století ve Velké Británii. Rozvoji boxu u nás velice přispěl propagační zápas Růžičky s Jahelkou, který se konal v roce 1920 na hřišti Slávie Praha. O rok později byla založena Česká Unie boxerů profesionálů. Amatérští i profesionální boxeři boxovali společně až do roku 1926, kdy byla založena Česká unie boxerů amatérů.

Boxeři jsou vybavení boxerskými trenkami, botami a boxerskými rukavicemi. Box je velice náročný na techniku a fyzickou kondici.

BÍTOV

Plavání bylo starým Čechům dobře známé a lidé žijící podél řek a rybníků se v něm dobře vyznali. Za feudalismu, vlivem křesťanství, upadlo plavání u nás stejně jako jinde ve světě. Plavání ve volné vodě bylo běžnější až ve 2. polovině 19. století. Do Bítova přijížděli letní hosté, které lákalo koupání v čisté písčité Dyji. I měšťanská škola s panem učitelem se zašla na splav ve vedrech vykoupat.

BÍTOV

BÍTOV

BÍTOV

Bruslení bylo v Holandsku podle obrazů starých mistrů lidovou zábavou, ale u nás bylo velmi dlouho jen záležitostí šlechty. V první polovině 20. století se k bruslení používaly celokovové brusle, které se k botám připevňovaly ze stran šroubovacími svěrkami na kličku.

Na ledu v Bítově brusle nahrazovaly malé sáňky, které byly podložené silným drátem. Jezdilo se na nich vestoje a od ledu se odráželo okovanou holí. Sáňkování z kopce na primitivních sáňkách, které byly sbity z prkýnek bylo jednou z nejoblíbenějších zimních radovánek.

POVODNĚ A LEDOVÉ DŘENICE

Původní obce v dnes již zatopených údolích bývaly poměrně často zaplavovány **povodněmi**. Obyvatelé obcí se s vodou učili žít. Stavěli ochranné zídky a domy na zvýšených základech, okna a dveře neumísťovali na stranu přiléhající k vodnímu toku, případně využívali jiná opatření, aby se voda do domů při menších povodních nedostala. Začala-li se hladina vody v řece zvyšovat, odvedli dobytek do bezpečí. Každý rok byl s obavou očekáván **odchod ledů**. V Bítově v roce 1929 přišla po tuhé zimě rychlá obleva a kry až 115 cm tlusté nemohly plout řečištěm Želetavky. Ledy zacpaly koryto a vzedmuly hladinu vody, v důsledku čehož byly zatopeny blízké domy. Hasičské sbory ledovou zácpu poněkud uvolnily, ale až vojenská jednotka ze Znojma silnými náložemi led uvolnila zcela.

I řeka **Svratka v zimě zamrzala**. Tající ledy byly nebezpečné, protože mohly poškodit nejen mosty, ale i lidská obydlí či mlýny a vodní pily.

Kronika Kníniček popisuje události v prosinci 1926 takto: „10. prosince se značně ochladilo, napadl sníh a na řece se vytvořila silná vrstva ledu. 28. prosince se náhle oteplilo a hustě pršelo, následkem čehož vystoupila voda a ledy z břehů a vytvořila se ledová zácpa v místech, kde byly zaraženy piloty, které sloužily k těžbě písku. Kovárna č. 95 byla oklopena ledy, takže byl přivolán hasičský sbor a vojsko, které ledovou hráz rozstřílelo.“

Ani rozestavěná **Brněnská přehrada** nebyla ušetřena povodňových událostí. Povodně zde způsobily třikrát značné materiální škody: „V létě téhož roku (1937) přišla další povodňová vlna, nebezpečnější než ta jarní... Byla zatopena stavební jáma a došlo ke značným škodám na vlastní jímce, stavebním materiálu i již provedených pracích. O rok později se do opětně zaplavené stavební jámy zřítíl i nově postavený a ještě nepoužitý věžový jeřáb.“

Jak se žilo v Bítově a Kníničkách než zmizely pod hladinami přehradních nádrží?

Autoři:

Denisa Němejcová, Emil Kordiovský, Lukáš Smelík, Kateřina Sovová, Hana Mlejnková

Zdroje fotografií:

Archiv MČ Brno-Kníničky/Zeno Čižmář, Moravský zemský archiv, Obecní úřad Bítov

Tento výstup byl podpořen projektem „**Zatopené kulturní a přírodní dědictví jižní Moravy**“ programu Národní a kulturní identity 2013 - 2016 Ministerstva kultury ČR

EDUKAČNÍ PROGRAM
©VÚV TGM, v.v.i., 2016

HUDBA: <http://www.danosongs.com/>